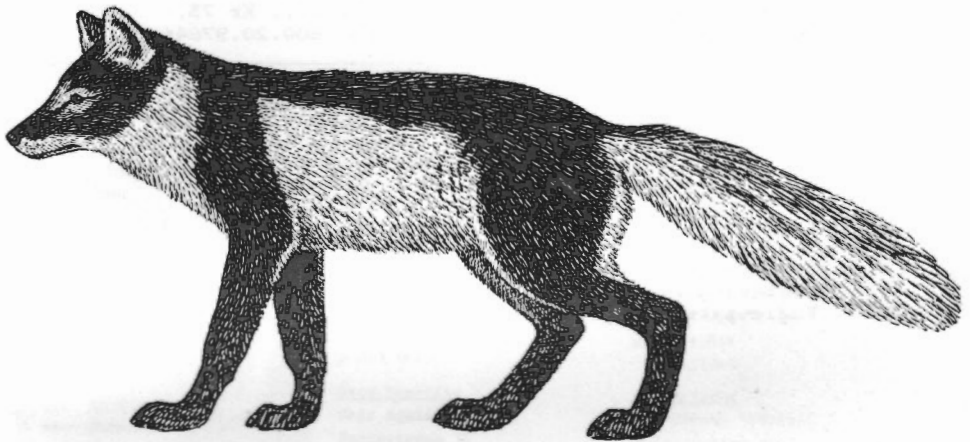

VÅRE ROVDYR

årgang 4

1.90

issn 0801-4728

VARE ROVDYR

Postboks 17 - 2420 Trysil

Tidsskriftet VARE ROVDYR er medlemsorgan for foreningen
VARE ROVDYR, og utkommer fire ganger i året.

ANSVARLIG UTGIVER:
Foreningens styre

REDAKTØR:
Hilde Aaseth

Medlemskontingent 1990 Minimum kr 75,-
Abonnement Kr 75,-
Postgiro 4 42 94 94 Bankgiro 1800.20.97644

INNHold

Leder	1
Vandrefalken i Sørøst-Norge 1981-89	2
Presseklipp	24
Klebemerker og hefter av tidsskriftet	30
Fuglevakta - NOFs tipstelefon	31

FORENINGEN VARE ROVDYR

arbeider for å spre fakta om rovpattedyr og rovfugler,
og for at disse artene skal leve i livskraftige bestander
og forvaltes etter norsk lov og internasjonale avtaler.

Forsidetegning: Viggo Ree

Baksidefoto: Paul Granberg

Trykk:
Gausdal Trykkeri

Utgitt med støtte fra
Verdens Naturfond

JEGERANSVAR!

Å orientere seg i "landskapet" kan være nyttig! Slik sett er det også av interesse å se hva andre mener om forslaget til Nordisk Råd, om forvaltningen av store rovdyr. Blant dem som har uttalt seg finner vi Norges Jeger- og Fiskerforbund. Deler av forbundets uttalelser er gjengitt i medlemsbladet "Jakt & Fiske" nr. 1/2-1990.

"Vi støtter Bernkonvensjonens prinsipper om at alle har et selvstendig ansvar for å sikre bestander av arter som naturlig hører hjemme i det enkelte land", heter det innledningsvis i uttalelsen. Så langt er alt vel og bra. Men videre heter det: "For Norges del omfatter dette et selvstendig ansvar for å sikre levedyktige bestander av gaupe, jerv og delvis bjørn."

Norges selvstendige ansvar strekker seg altså ikke lenger enn til to av de fire artene som forslaget omfatter, til tross for at forbundet "støtter Bernkonvensjonens prinsipper"! For bjørn mener forbundet at Norge bare skal ha delvis ansvar, og for at vi skal ha genetisk levedyktige minimumsbestander av bjørn og ulv skal vi ha nært samarbeid med Sverige og Finland om "nordiske storregioner".

Med sine uttalelser er Norges Jeger- og Fiskerforbund, sammen med Norges Bondelag, de eneste norske organer som har plassert seg på den positive side til forslaget overfor Nordisk Råd. Alle offentlige, norske organer (inklusive Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet) har stilt seg negative til forslaget, som forøvrig ikke ble anbefalt av det juridiske utvalg i Nordisk Råd.

Det må være ganske oppsiktsvekkende når landets ledende jegerorganisasjon ikke mener at Norge bør ha et klart, selvstendig ansvar for å bevare landets fauna!

Paul Granberg.

VANDREFALKEN

I SØRØST-NORGE I PERIODEN 1981-89

En artikkel av Odd Frydenlund Steen

I N N L E D N I N G

Vandrefalken er i norsk sammenheng karakterisert som en direkte truet art av Direktoratet for naturforvaltning (Christensen & Eldøy 1988). På 1970-tallet talte bestanden på landsbasis trolig mindre enn 20 par. I 1976 ble det bare registrert 8 lokaliteter med vandrefalk i Sør-Norge, Midt-Norge og Nord-Norge tilsammen (Schei 1980). I 1984 ble antallet anslått til 50-100 par (Schei 1984). I Fennoskandia var det i 1976 kjent ca 45 par (Lindberg 1977), men bestanden tok seg opp og ble anslått til 120-150 par i 1985 (Lindberg et al. 1988). Etter dette har bestanden økt ytterligere og det var trolig mer enn 100 par i Norge i 1989.

Bestandsnedgangen hos vandrefalken skyldtes miljøgifter. Klorerte hydrokarboner som DDE (metabolitt av DDT) og dieldrin er funnet å ha forårsaket regional tilbakegang hos mange rovfugler, deriblant vandrefalken, på 50-, 60- og 70-tallet. (Cade & Fyfe 1970, Ratcliffe 1980, Newton 1986). Det polyklorerte bifenylet PCB er også funnet i høye konsentrasjoner i egg fra vandrefalk, men er ikke påvist å ha sikker sammenheng med artens tilbakegang (Ratcliffe 1980). Det er også funnet at organiske kvikksølvforbindelser kan ha bidratt til bestandsnedgangen ved økt fosterdødelighet og redusert kullstørrelse (Lindberg & Odsjø 1983, Newton et al. 1989). Analyser med hensyn på klorerte hydrokarboner i egg fra skandinaviske vandrefalker på 1970-tallet, viste de høyeste konsentrasjonene som er målt i Europa (Lindberg 1985).

Vandrefalken, som står øverst i næringskjeden, fikk i seg stoffene fra byttedyrene. Stoffene ble brukt ved forskjellige prosesser i industri og landbruk. Bruken av dem har etterhvert blitt forbudt i den vestlige verden. Imidlertid brukes fortsatt disse stoffene i mange land i Afrika. De er derfor fortsatt i omløp i økosystemene. Nedbrytningstiden er også svært lang. Stoffene hadde flere virkninger for vandrefalken. De førte til eggskallfortynning slik at eggene gikk i stykker under ruging, fosterdød og sterilitet. Død blant de voksne fuglene var også et resultat av miljøgifter (Newton 1979, Ratcliffe 1980).

Prosjekt Vandrefalk, Sørøst-Norge ble dannet ved inngangen til 1988. Prosjektområdet omfatter fylkene Østfold, Oslo, Akershus, Buskerud, Vestfold og Telemark. Bakgrunnen for å danne dette prosjektet var den økende interessen omkring vandrefalken, som i mange år hadde vært borte fra tradisjonelle hekkeplasser i Oslofjordregionen.

Siden først på 1980-tallet har flere falkeinteresserte grupperinger kartlagt bestanden, overvåket de hekkende parene og foretatt nødvendige inngrep for å opprettholde en bestand rundt Oslofjorden.

For å koordinere aktivitetene på en best mulig måte, og for å

sørge for et faglig forsvarlig opplegg med bl.a. nært samarbeid med offentlige etater og Projekt Pilgrimsfalk i Sverige, dannet disse gruppene et felles styre med representanter fra ulike foreninger og organisasjoner. Styret består av 1 representant fra Verdens Naturfond/WWF Norge, 1 representant fra Norges Naturvernforbund, 1 representant fra Norsk Ornitologisk Forening, 2 representanter fra Fylkesmannens miljøvernavdeling i Telemark og 1 representant fra en fylkesgruppe. Prosjekt Vandrefalk, Sørøst-Norge regnes som et WWF-prosjekt. Både i 1988 og 1989 har prosjektet mottatt økonomisk støtte fra Verdens Naturfond/WWF-Norge.

MÅLSETTING

Prosjektets hovedmålsettinger er å estimere bestandsstørrelse, overvåke de hekkende parene, samt å foreta nødvendige tiltak for å opprettholde, og eventuelt øke vandrefalkbestanden. Fra og med 1988 har målsettingen også vært at samtlige unger på alle kjente hekkelokaliteter skulle ring- og fargemerkes. Som delmålsettinger ønsker vi å kartlegge artens habitatkrav, øke kunnskapen om artens biologi, følge opp miljøgiftsituasjonen og komme med forslag til aktuelle forvaltningstiltak i samarbeid med offentlig forvaltning.

METODE

For å skaffe oversikt over hekkebestanden i undersøkelsesområdet, er målet at så mange tidligere kjente og aktuelle hekkelokaliteter som mulig, blir besøkt. Det lar seg ikke gjøre å besøke alle aktuelle lokaliteter innenfor undersøkelsesområdet i en sesong, men i løpet av noen år regner vi med at alle potensielle hekkeplasser vil være besøkt. Vi legger også opp til fellesinventeringer i helger. De foregår ved at områder innenfor prosjektområdet deles mellom enkeltpersoner/grupper som reiser rundt til aktuelle hekkeplasser for å sjekke. Til nå har vi også gjennomført en stor fellesinventering sammen med Projekt Pilgrimsfalk i 1989.

Et fåtall hekkende par i undersøkelsesområdet er kjent, men alle disse blir i varierende grad overvåket gjennom hele hekkesesongen. Ved hver lokalitet er det oppnevnt en ansvarlig person, som skal sørge for at viktige registreringer gjøres i løpet av sesongen. Dette består i å registrere når fuglene er på plass på hekkelokaliteten, når de legger egg, hvor mange egg de legger, når klekkingen inntreffer, og hvor mange unger som blir flyvedyktige. Alle disse ulike registreringene må gjøres for at vi skal kunne foreta nødvendige tiltak dersom hekkeforløpet ikke går som normalt.

Tiltakene omfatter bl.a. utsetting av unger hos våre hekkende par. Ungene er avlet opp i Sverige og Danmark, nærmere bestemt på avlsstasjoner hvor diverse par hekker i fangenskap.

På bakgrunn av de problemer arten har, er innsamling av egg og utruging i maskin nødvendig i endel tilfeller. Kunstige egg (i porselen, eventuelt kan hardkokte hønseegg også brukes) blir lagt ut til fuglene, inntil de ekte eggene har klekt og ungene kan settes tilbake. I forbindelse med slike operasjoner er vi helt avhengige av det svenske prosjektet. De har nødvendig kapasitet og utstyr til å gjennomføre dette. Alle egg som ikke klekker blir

sendt til Veterinærinstituttet i Oslo for miljøgiftanalyser.

I 1989 gjennomførte vi en double-clutching (dobbel-t-kull). Denne metoden går i korte trekk ut på at eggene i det første kullet samles inn, og klekkes i maskin. Ingen kunstige egg blir lagt ut. Paret begynner etter kort tid, som regel dagen etter, å parre seg for å legge et nytt kull. Normalt velges en ny reirhylla. I Sverige, hvor double-clutching er prøvd med suksess flere ganger, er det vanlig praksis at kullet tas innen 7 dager etter at det er fullagt (Lindberg 1981). Når fuglene mister førstekullet etter 7-10 dagers ruging, produserer de et nytt kull (Ratcliffe 1980). Venter man for lenge kan en risikere at paret ikke produserer et nytt kull. Det er registrert flere tilfeller i Storbritania der paret har produsert tre kull. Førstekullet i ett av tilfellene ble fjernet 19. april, andrekullet ble tatt 13. mai og sistekullet så sent som 10. juni (Ratcliffe 1980). Undersøkelser fra Storbritania har vist at det gjennomsnittlig tar 19-20 dager før det første egget i det andre kullet blir lagt (Ratcliffe 1980).

Når ungene fra førstekullet har blitt 12-18 dager gamle, settes de ut på reirhylla, samtidig som andrekullet samles inn og klekkes i maskin. Ungene fra andrekullet kan suppleres i andre reir senere, eller settes ut til hacking.

Et av målene i 1989 var å sette ut unger til hacking. Denne metoden består i at 4-5 uker gamle vandrefalkunger settes ut i en kasse på en egnet lokalitet. Kassen har åpning foran, slik at ungene kan se omgivelsene. Fronten er sperret med netting. Ungene blir matet gjennom et langt rør, og dette blir gjort for at ungene ikke skal preges på mennesker. Straks før ungene er flyvedyktige fjernes nettingen. Mat blir fortsatt sendt ned i kassen, slik at ungene har tilgang på mat en tid etter at de har blitt flyvedyktige.

Etter at ungene har blitt 18-25 dager gamle blir de ring- og fargemerket. Når de har nådd denne alderen er det som oftest mulig å foreta kjønnsbestemmelse. Det er viktig for å få satt på riktig ringstørrelse. Fargemerkingen skjer i samarbeid med Prosjekt Pilgrimsfalk i Sverige, slik at vi kan skille våre og deres falker. Alle ringer er i aluminium, og de elokseres med passende farger som er mulig å identifisere ved senere observasjoner i felt.

Tallene som fremkommer for gjennomsnittlig naturlig ungeproduksjon er beregnet for a) vellykkede hekkinger, b) for hekkforsøk (det vil si at det er lagt egg) og c) for territorielle par (par som ikke har lagt egg også medregnet).

I N F O R M A S J O N

Prosjektgruppen anser det som viktig å drive med aktiv informasjon til allmenheten. Arbeidet med å få tilbake vandrefalken som en naturlig del av vår fauna skal ikke være omgitt av hemmelighetskremmeri. Informasjon i tidsskrifter, presse, radio og TV, vil få folk til å forstå at rovfugler generelt i dag har problemer på grunn av ulike menneskelige inngrep i naturen. På den måten kan vi også oppnå bred støtte for vårt arbeid.

RESULTATER FØR 1988

Kun tilfeldige lokaliteter i undersøkelseområdet ble besøkt før 1988. I tillegg ble de kjente parene overvåket. I det etterfølgende gis det en oppsummering av resultatene i prosjektområdet til og med 1987. Hver lokalitet har en kode. Bokstaven angir hvilket fylke lokaliteten ligger i, mens tallet angir i hvilken rekkefølge lokalitetene har blitt besøkt innenfor dette fylket. En lokalitet har kun bokstavkode. Denne lokaliteten har kun vært besøkt en sesong for noen år siden. Den har sannsynligvis stått tom etter dette, og den faller derfor utenfor vårt kodesystem.

T - 1

Dette er den første lokaliteten hvor det ble registrert vandrefalk på 1980-tallet i vårt prosjektområde. I 1981 ble resultatet 3 flyvedyktige unger, i 1982 ble 2 unger flyvedyktige, mens minst 2 unger kom på vingene i 1983. Hekkingen var mislykket i 1984 (Bergstrøm 1984). I 1985 ble 3 unger flyvedyktige (Bergstrøm 1985). Resultatet ble ikke så bra i 1986. Av de 3 eggene som ble lagt, klekte bare 1 av dem. Denne ungen ble sendt til Sverige. Svenskene ønsket å få tilført nytt genmateriale til avlsprosjektet. Til gjengjeld fikk vi 3 unger som ble satt ut. Alle ble flyvedyktige. I 1987 ble det lagt 3 egg. 2 unger ble flyvedyktige.

1 egg som ikke klekte i 1986 ble samlet inn og sendt til miljøgiftanalyser. Analysene viste at innholdet av kvikksølv var lavt (uttrykt i ppb; parts per billion). Innholdet av DDE (ppm; parts per million) var forholdsvis lavt, mens innholdet av PCB (ppm) var noe høyere. Nivået er imidlertid under det som kan antas å utgjøre noen fare for reproduksjonsevnen. Dieldrin ble ikke påvist. Skallfortynningen var ca 8-9 %.

T - VAL

Opplysninger om hekking på denne klassiske lokaliteten i 1981 ble først kjent i 1985 (Bergstrøm 1985). 2 unger ble filmet på en hylle i fjellveggen. Det er ukjent om begge ble flyvedyktige. Lokaliteten ble undersøkt i 1986, og det ble observert en vandrefalk foran fjellveggen. Det er imidlertid vanskelige observasjonsforhold her. Det er tidkrevende å få sjekket denne lokaliteten skikkelig, og båt er derfor en nødvendighet.

Ø - 1

Vandrefalk ble første gang registrert på denne lokaliteten i 1982, uten at det ble hekking. I 1983 la paret 3 egg (2 klekte) som ble byttet ut med 3 unger fra Prosjekt Pilgrimsfalk i Sverige. Alle ungene ble flyvedyktige. I 1984 klekte 2 egg, og det ble satt ut 2 unger fra Sverige. 4 unger ble flyvedyktige. I 1985 ble det lagt 2 egg, men kun 1 klekte. 1 unge ble flyvedyktig. Det påfølgende år var det mislykket hekking. Dette året var det også hubro på lokaliteten, noe som trolig har påvirket hekkeforløpet. I 1987 la paret 3 egg som ble samlet inn til maskinklekking. Kun 1 av dem klekte. 4 unger fra Sverige ble satt ut, hvorav 3 ble flyvedyktige (Hardeng 1988).

V - 1

Denne lokaliteten var med sikkerhet besøkt av vandrefalk fram til 1967. Samme år skjøt medlemmer i Brevdue-unionen vandrefalk her. Ved første besøk i 1984 ble det konstatert hekking. Det satt 3 halvstore unger på reirhylla. Alle ble flyvedyktige (Steen 1986). I 1985 ble både hann og hunn registrert på våren. Hannen ble sist sett 14. mai, hvorefter det bare foreligger observasjoner av hunnfuglen. Ved undersøkelse av reirhylla 11. juni ble det funnet 2 reirgrop, som begge var tomme.

I 1986 var det igjen vellykket hekking. 3 unger ble flyvedyktige. Ved reirsjekk i 1987 ble det funnet kun 1 egg på reirhylla. Det var imidlertid spor i reirgropen som kunne tyde på at det hadde vært 2 egg til. Det ene egget som lå i reirgropen var meget lyst og manglet pigment på den ene halvdelen. Erfaringer vi har gjort, tyder på at det vanligvis er det siste egget i kullet som mangler pigment. Vi tror derfor at det må ha vært lagt et kull, og at dette har vært det siste egget. Løsningen nå ble å legge ut kunstige egg. Fuglene aksepterte dem og gjenopptok rugingen. Senere ble 2 unger fra Sverige satt ut.

Ved en reirsjekk her 23. mai 1986 ble hunnen skremt forsiktig av mens hun lå og ruget på 3 egg. I det hun fløy av hyllekanten så observatøren på ca 5 m hold at hun hadde en blank ring på høyre bein. I 1987 ble det den 29. mars fastslått at hunnfuglen, i tillegg til den blanke ringen på høyre bein, også hadde rød fargering på venstre bein. Hannfuglen ble registrert med samme ringkombinasjon. Denne kombinasjonen av ringer ble satt på vandrefalkunger på Sveriges vestkyst i 1984.

B - 1

Vi vet at det ble ringmerket vandrefalk på denne lokaliteten i 1946 (Hardeng 1981). Opplysninger tyder på at det har hekket vandrefalk her til inn på 1950-tallet (K. Edwards pers. medd.). I perioden fram til 1985, da lokaliteten ble undersøkt for første gang på omlag 30 år, foreligger det ingen opplysninger om vandrefalk. Ved dette besøket den 14. mai, ble det registrert vandrefalk som overleverte bytte i lufta. Oppfølging førte ikke til at det ble funnet reirhylla, selv om en sannsynlig 1-årig hunn ble sett i det hun forlot en mulig reirhylla. 2 fugler ble observert kun en gang her, og observatørene fikk fullt ut erfare hvor vanskelig det kan være å oppdage vandrefalk på en hekkeplass. Det er usikkert om det ble lagt egg dette året, i så fall har rugingen blitt avbrutt på et tidlig tidspunkt (medio mai?). Det har ikke blitt registrert vandrefalk på denne lokaliteten etter 1985.

B - 2

Lokaliteten ble sjekket første gang 27. april 1986, etter at det kom fram opplysninger om at det hadde blitt observert vandrefalk her sist på 70-tallet. Det ble sett 2 vandrefalk, og senere konstatert hekking. Hekkingen førte til minst 1 flyvedyktig unge. Reirhylla lå bare 8-10 m ned i fjellveggen, og under en stor einerbusk. Det ville ikke vært noe problem å spasere ned. Flere turer hit i 1987 resulterte ikke i observasjoner av vandrefalk.

Vi har ingen konkrete opplysninger om når denne klassiske lokaliteten sist var besatt, men funn av tamdueringer fra begynnelsen av 1900-tallet og fra 1950-årene, levner ingen tvil om at det har hekket vandrefalk her gjennom store deler av dette århundret.

Lokaliteten ble første gang sjekket i 1984. Ingen vandrefalk ble registrert. Lokaliteten ble ikke sjekket i 1985. I 1986 ble lokaliteten igjen sjekket, og det ble konstatert hekking. 3 unger ble flyvedyktige. I 1987 ble resultatet det samme, og for andre gang ble det registrert en fargemerket vandrefalk i vårt prosjektorråde. Hannen hadde blå ring på venstre bein og blank standardring på høyre bein. Denne ringkombinasjonen ble satt på vandrefalkunger på Sveriges vestkyst i 1983. Ringene kan være oversett i 1986.

G J E N F U N N

En av ungene fra Ø-1 i 1983 ble samme år gjenfunnet i Vester-Gøtland i Sverige. Den ene ungen som ble flyvedyktig i 1985 på Ø-1, ble funnet igjen 12. august 1987 i Vest-Tyskland. En av 3 unger som ble flyvedyktig på Ø-1 i 1987, ble også funnet igjen i Vest-Tyskland, nærmere bestemt 12. mars 1988. De 3 ungene som ble flyvedyktige på V-1 i 1984 ble ringmerket 3. juli. En av disse ungene ble gjenfunnet i Groeningen i Nederland 1. desember 1986. Fuglen ble funnet i dårlig forfatning, og døde etter en stund.

Tabell 1. Naturlig ungeproduksjon ved de lokalitetene hvor det hekket vandrefalk i undersøkelsesområdet i perioden 1981-87. Tall i parentes angir hvor mange unger som har blitt satt ut. Nederst, antall flyvedyktige unger/år i prosjektorrådet.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
T-1	3	2	2	0	3	1(3) ¹	2
T-4	2						
Ø-1		0	2(3) ²	2(2)	1	0	1(4) ³
V-1				3	0	3	0(2)
B-1					0		
B-2						1+ ⁴	
V-2						3	3
Fd/år	5	2	5(3)	7(2)	4	10(3)	10(6)

1) Den naturlig produserte ungen ble sendt til Sverige for avl.

2) 3 egg ble samlet inn og sendt til Sverige.
2 egg klekte.

3) 3 egg samlet inn og sendt til Sverige. 1 egg klekte.
3 av 4 unger som ble satt ut ble flyvedyktige.

4) 1 unge ble registrert, men det kan ha vært flere unger på reirhylla.

RESULTATER 1988

Dannelsen av et felles vandrefalkprosjekt for Oslofjordområdet førte til at vi fikk et mer inngående samarbeid mellom gruppene, og med Prosjekt Pilgrimsfalk i 1988. Registreringene av hekkende vandrefalker med fargeringer fra Sverige, var et tydelig bevis på at vi hadde en felles populasjon å forvalte. Et viktig mål ble nådd i 1988 i og med at alle vandrefalkunger i vårt prosjektområde ble fargemerket med vår egen ringkombinasjon. Blåeloksert standardring fra Zoologisk Museum ble satt på venstre bein, og rødloksert 20 mm ring med en kode, spesifikk for hver fugl, ble satt på høyre bein. Koden har en bokstav og to siffer i hvitt. Fargemerkingen forteller oss, ved senere observasjoner av fuglene i felten, hvilket år fuglen ble flyvedyktig. Med et godt teleskop skal det være mulig å lese av koden på inntil 30 m avstand.

I 1988 ble det registrert vandrefalk på følgende lokaliteter: Ø-1, T-1, V-1, V-2 og B-3. På sistnevnte lokalitet ble det for første gang registrert et hekkende par. Flere ganger i løpet av de siste årene hadde det blitt observert en vandrefalk her, uten indikasjon på hekking. I det etterfølgende gis det en kort oppsummering av hekkesesongen ved de forskjellige hekkeplassene. Foruten de 5 hekkende parene, ble det registrert vandrefalk på ytterligere tre lokaliteter, nemlig på B-2, T-2 og T-3. Det gis også et kort sammendrag fra disse.

Ø - 1

Begge fuglene ble registrert første gang 19. mars på den gamle hekkeplassen. Etter noen dager flyttet fuglene til en ny lokalitet noen kilometer unna. Årsaken var trolig et hubropar som hadde etablert seg på den gamle lokaliteten. 3 egg ble lagt. Disse ble etter en stund samlet inn og sendt til maskinklekking i Sverige. Alle klekte, men 1 unge døde. De to ungene ble senere satt ut på V-2. 4 unger fra Sverige ble satt ut på reirhylla, og alle ble flyvedyktige. Disse ungene ble ikke merket med vår ringkombinasjon for 1988, men med ringer fra Prosjekt Pilgrimsfalk. Deres kombinasjon var en blå ring på hvert bein.

Hunnfuglen på denne lokaliteten hadde blå fargering på venstre bein og blank standardring på høyre bein. Det var en svensk fugl fra 1983.

T - 1

Begge fuglene ble registrert 1. april på den gamle hekkeplassen. Senere ble det oppdaget at fuglene hadde valgt en ny reirhylla ca 1 km fra den gamle reirhylla. 3 store unger satt på reirhylla, og alle ble senere flyvedyktige.

1 egg ble samlet inn og sendt til miljøgiftanalyser. Innholdet av DDE og kvikksølv var noe høyere enn i 1987, mens innholdet av PCB var omtrent det samme og forholdsvis høyt. Det var overraskende å finne at eggskallet var 22 % tynnere enn normalt.

V - 1

Den samme rødmerkede hunnen som var på lokaliteten i 1987 ble registrert igjen 26. mars i 1988. Den rødmerkede hannen kom ikke tilbake. En ny hann ble registrert 12. april. Denne hannen hadde svart fargering og blank standardring på beina, og også dette var en fugl fra Sverige. Denne ringkombinasjonen ble brukt i 1986. Etter 2 uker forsvant denne hannen, men nok en gang kom det inn en ny hann på lokaliteten. Det ble ikke sett ringer på denne fuglen. Parrings ble registrert med begge hannene, men ingen egg ble lagt. Hunnen og den sist ankomne hannen viste likevel interesse for en reirhylla, forøvrig en annen hylla enn den som har blitt benyttet før. Det ble derfor lagt ut kunstige egg på denne reirhylla. Ganske snart la fuglene seg til å ruge på narreeggene. Etter 3 uker ble det satt ut 2 unger, og en uke senere nok 1 unge. Alle ble flyvedyktige. Det var første gang denne metoden ble prøvd i Skandinavia. Resultatet viser hvor langt det er mulig å gå i manipuleringen av vandrefalken.

V - 2

Hunn- og hannfugl ble registrert henholdsvis 19. og 26. mars. Hannen var den samme blåmerkede som i 1987. Etter fjærdrakten å dømme var det trolig også den samme hunnen. I perioden 14.-18. april, den viktige parringsperioden rett før egglegging, ble hannen ikke sett på lokaliteten. Det ble lagt 4 egg på en ny hylla 20 m under fjorårshylla. Kun 1 av dem klekte. Dette hadde trolig sammenheng med at hannen var borte. Eggene har sannsynligvis ikke blitt befruktet. 2 unger fra Sverige (opprinnelig fra Ø-1) ble satt ut, og alle 3 ungene ble flyvedyktige.

De 2 eggene som lå igjen på hylla i 1988 ble sendt til miljøgiftanalyser. Analysene viste et moderat innhold av kvikksølv og PCB, mens innholdet av DDE viste høyere verdier enn tidligere analyser fra vårt prosjektområde. Skalltykkelsen på eggene var ikke særlig redusert (5-6 %).

B - 3

Det har blitt gjort flere observasjoner av vandrefalk på denne lokaliteten på 80-tallet. Likevel har det aldri blitt sett mer enn 1 fugl her. Det er ingen tvil om at dette har vært en gammel vandrefalklokalitet. Grunneieren kunne fortelle at "duefalken" alltid hadde hekket her, trolig fram til ca 1955. Han fortalte også at den ble plyndret enkelte år. Et besøk her først i mai resulterte i at det ble konstatert hekking. Det viste seg at det var lagt 3 egg, hvorav 2 klekte. Begge ungene ble flyvedyktige.

OKKUPERTE LOKALITETER

B - 2

Tre besøk på lokaliteten i løpet av sesongen førte til like mange observasjoner av vandrefalk. Trolig var det en hunnfugl som ble sett hver gang. Lokaliteten ble for dårlig undersøkt til å kunne si om det var hekking her.

T - 2

To fugler ble observert her midt i mai. Begge to fløy over fjellveggen og varslat. En fugl, sannsynligvis en hann, ble observert sist i mai og sist i juni. Hekking syntes det ikke å være noen indikasjon på. Det er nærliggende å tro at det har vært mislykket hekkforsøk her.

T - 3

Vandrefalk ble observert i nærheten av denne lokaliteten ved flere anledninger i løpet av hekkesesongen. Lokaliteten ble for dårlig undersøkt til å kunne si om det har vært hekking. Det kan nevnes at det ble observert 2 vandrefalker i fjellveggen her høsten 1987. Den ene var en ungfugl. Det er ikke usannsynlig at det har vært hekking her i 1987. Nyere erfaringer vi har gjort viser at både hannfuglen og årets unger kan holde seg på lokaliteten til langt ut på høsten. Derimot ser det ut til at hunnfuglen forlater hekkeplassen få uker etter at ungene har blitt flyvedyktige.

G J E N F U N N

Ett gjenfunn ble gjort 1988. En av de 4 ungene på Ø-1 i 1988 ble gjenfunnet på Orust i Sverige 31. desember samme år.

Tabell 2. Resultater ved 5 hekkeplasser for vandrefalk i prosjektområdet i 1988.

Lok	egg lagt	egg klekt	unger satt ut	fl.d. unger
Ø-1	3	2 ¹	4	4
T-1	4	3	0	3
V-1	0	0	3 ²	3
V-2	4	1	2	3
B-3	3	2	0	2
SUM	14	8	9(-2)	15

1) Eggene ble samlet inn og klekt i Sverige. Ungene ble satt ut på V-1.

2) Se ¹. Ytterligere 1 unge ble satt ut her 1 uke etter de to første.

RESULTATER 1989

Hekkesesongen åpnet godt med at 4 par var på plass innen 1. april, nemlig på V-1, V-2, B-3 og Ø-1. I mai, ble det som i fjor, funnet nok et nytt par på en til da ukjent lokalitet. Lokaliteten ligger 15 mil inn fra kysten, og fikk betegnelsen B-4. I løpet av hekkesesongen har det også blitt sett vandrefalk på tre nye lokaliteter i prosjektområdet. Vi gjennomførte vår første double-clutching i 1989, og alle unger ble igjen fargemerket. Årets ringkombinasjon var rødelsert Zoologisk Museum-ring på høyre bein, og svarteloksert 20 mm ring med tresifret kode på venstre bein. I det etterfølgende gis det en kort oppsummering av hekkesesongen fra hekkelasene og de lokaliteter hvor det har blitt registrert vandrefalk.

Ø - 1

Hann- og hunnugl ble registrert henholdsvis den 18. og 26. mars. Den blåmerkede hunnen (1983) vendte tilbake, men forsvant igjen etter 2 dager. En ny hunnugl ble registrert 12. april. I dette tidsrommet ble hannen sett på en tidligere hekkeplass i Sørvest-Sverige, omtrent 1 mil fra grensen til Norge. Den nye hunnen hadde en blå fargering på hvert bein, hvilket betyr at hun har svensk ringkombinasjon fra 1988. Den 1 år gamle hunnen la 3 egg, som ble samlet inn og sendt til maskinklekking i Sverige. 2 av eggene klekte. Disse ungene ble tilbake i Sverige. 4 unger fra Sverige ble satt ut til paret på Ø-1, og alle ble flyvedyktige.

V - 1

Den rødmerkede hunnen ble registrert 21. mars. Hannen ble sett 1. april, og trolig var dette den samme fuglen som gjennomførte ruging på utlagte narre-egg i 1988. Hunnen la 3 egg på fjorårshylla, hvorav 2 av dem klekte. I tillegg ble det satt ut 2 unger fra Sverige. Alle 4 ble flyvedyktige. I juni ble ringkoden på den røde ringen som hunnen bærer, lest av. Det var en hackingfugl.

V - 2

Hannen ble registrert allerede 11. mars. Hunnen ble registrert 16. mars. Det var den samme blåmerkede hannen (1983) som kom tilbake, trolig for fjerde gang. På forhånd var det avtalt i prosjektgruppen at eggene fra førstekullet skulle samles inn, og at paret ikke skulle få kunstige egg som erstatning. De fire eggene ble samlet inn fra fjorårshylla 28. april, 6 dager etter at kullet var fullagt. Allerede dagen etter ble det registrert parring. 3 av de 4 eggene i førstekullet var befruktet. Etter 21 dager, det vil si 19. mai, lå hunnen fast på et nytt kull. Paret hadde nå valgt en ny reirhylla. Dette kullet besto av 3 egg. Ved utsetting av 4 unger (3 av dem fra førstekullet) 6. juni, ble andrekullet samlet inn og sendt til Sverige for maskinklekking. Alle 3 eggene var befruktet (disse ungene ble satt ut til hacking i Sverige). Alle de 4 ungene som ble satt ut ble flyvedyktige.

B - 3

Begge fuglene ble registrert på lokaliteten den 18. mars. 4 egg ble lagt på fjorårshylla, og alle klekte. Ved en reirsjekk den 14. juni, viste det seg at en av ungene var mye mindre enn de andre. Denne ungen ble derfor tatt med for å fore den en kort stund, og så settes ut på T-1 hvor ingen av eggene klekte. Ungen døde imidlertid. Alle de 3 andre ungene ble flyvedyktige.

T - 1

Hunnfuglen på T-1 ble registrert den 21. mars. Hannen ble først sett den 8. april. Årsaken til at hannen ble sett så seint, var at paret hadde flyttet nok en gang. På grunn av lange observasjonsavstander og liten aktivitet hos falkene, var det vanskelig å finne ut hvor de var. I 1988 flyttet paret ca 1 km nordover i forhold til reirhylla året før. Nå flyttet de igjen ca 1 km lenger nord. Etter fjærdrakten å dømme var hunnen ny av året, mens hannen trolig var den samme som året før. Det ble oppdaget at begge fuglene hadde blank standardring på venstre bein. Bare et fåtall fugler i vårt prosjektområde har blitt ringmerket med blank ring på venstre bein på 80-tallet. Endel svenske vandrefalker ble imidlertid merket slik i perioden 1978 - 81. Disse fikk i tillegg plastringer på høyrebeinet. Plastringene har blitt slitt ned (Lindberg 1985b). Også i Midt-Norge har endel vandrefalkunger blitt merket med blank ring (Torgeir Nygård pers. medd.). Det er lite sannsynlig at det dreier seg om svenske fugler, eventuelt fugler fra Midt-Norge. En av fuglene, eller kanskje begge, kan ha blitt flyvedyktig på enten lokalitet T-1 eller V-2, henholdsvis i 1986 eller 1987.

Paret la 4 egg i et gammelt ravnereir, men ingen av eggene klekte. Som nevnt tok vi inn en unge fra B-3 for å sette den ut her, men ungen døde. Dermed ble vi nødt til å vente til vi kunne få unger fra Sverige. Den første ungen fikk vi 22. juni, og paret hadde da trolig ruget i 58 dager! Ungen ble akseptert, og de 3 eggene som lå igjen ble samlet inn og sendt til miljøgiftanalyser. Etter 10 dager fikk vi ytterligere 3 unger fra Sverige til utsetting. Alle de 4 ungene ble flyvedyktige.

B - 4

Melding om vandrefalk på denne ukjente innlandslokaliteten kom inn 14. mai. Først 10 dager senere ble det konstatert hekking. Vandrefalken viste her fullt ut hvor anonym den kan være på en lokalitet. Hannen er med sikkerhet ikke ring- eller fargemerket. Ved første reirbesøk var det allerede 3 unger på hylla, som ligger i en lang fjellsprekk. Ungene satt meget godt beskyttet. Alle ungene ble flyvedyktige.

Grunneierne kunne fortelle at det gjennom flere tiår hadde vært "falk" i dette fjellet. De visste at det var en falk, men var ikke så interesserte at de brydde seg med å bestemme arten. Spesielt interessant var det at de mente at det hadde vært falk her under hele 80-tallet, og under tvil også på 70-tallet.

OKKUPERTE LOKALITETER

T - VAL

En vandrefalk ble observert her den 22. mars, forøvrig en hunn. Hun eksponerte seg hyppig, ved å fly foran og over fjellveggen. Ingen observasjoner foreligger etter dette, men lokaliteten ble for dårlig fulgt opp. Et ravnepar som har hekket her i flere år, og som normalt har lagt egg sist i mars, var minst 3 uker forsinket med reirbygging. Reirbyggingen ble avbrutt etter få dager. Dette kan skyldes vandrefalkens tilstedeværelse.

T - RAM

Siste kjente hekking fant sted i 1957 (Olav Hjeljord pers. medd.). Den gangen ble reiret plyndret. Lokaliteten har blitt nøye overvåket i de senere år. I 1989 foreligger det minst tre observasjoner i mai og juni (Steinar Hynne pers. medd.). Observasjonene er gjort i forbindelse med skarpskyting på en skytebane i kort avstand fra fjellveggen. Dersom vandrefalken igjen skulle slå seg til her, er det svært uheldig at det foregår skarpskyting under rugeperioden og ungenes første reirtid.

V - FAL

Dette er en klassisk, tradisjonell hekkeplass for vandrefalk. Trolig har det hekket vandrefalk her fram til ca 1960. Lokaliteten har sannsynligvis stått tom under hele 70-tallet. Avstanden til V-2 er 8 km i luftlinje. Ved flere anledninger de siste årene har det i hekkesesongen blitt sett 3 vandrefalker samtidig på V-2. Det er ikke usannsynlig at den tredje falken kan ha hatt tilhold på V-FAL. Forøvrig finnes det ytterligere tre lokaliteter i dette området. Vi vet med sikkerhet at det har hekket vandrefalk på disse fram til 1950-tallet (bl.a. T-RAM, omtalt ovenfor).

Den første sikre observasjonen av en vandrefalk ble gjort midt i juni. Sist i juni ble det observert et par i området. Rett under fjellveggen ligger det en gård som blir brukt som sommerbolig fra mai til september. Ved samtale med eierne, kom det fram at vandrefalkene hadde blitt sett her periodevis fra sist i mai. Etter det vi kan forstå, har de observert overleveringer av byttedyr. Siste gang de observerte en skrikende vandrefalk her var 14. juli. På tross av at lokaliteten har blitt besøkt opp til flere ganger i uka av prosjektmedarbeidere, har det ikke lyktes noen å få se vandrefalkene her. Opplysningene som har framkommet, tyder på at paret har kommet inn på lokaliteten seint, og at de har etablert seg der uten forsøk på hekking.

Foruten disse observasjonene av vandrefalk på aktuelle lokaliteter, har det blitt observert 1 vandrefalk to ganger på to nærliggende steder i Vestfold. Denne hannfuglen hadde blå ring på venstre bein og rød ring på høyre. Det betyr at det er en falk som ble flyvedyktig i 1988 i vårt prosjektområde. En observasjon er også gjort på T-3 i juni. Her hekket det forøvrig tårnfalk i år.

Det foreligger også endel tilfeldige observasjoner av vandrefalk i prosjektområdet i løpet av sommeren og høsten. Også fra trekktasjonene foreligger det mange observasjoner. Om dette bare

skyldes at ornitologer flest har blitt mer oppmerksomme på arten skal være uvisst, men antallet observasjoner av arten de senere år har økt mye i vårt prosjektområde.

I N V E N T E R I N G

Lørdag og søndag 15.- 16. april gjennomførte vi en større inventering sammen med Prosjekt Pilgrimsfalk i Sverige. Vi valgte dette tidspunktet fordi aktiviteten på hekkeklassene ofte er stor midt i april. Dette er den mest intense parringstiden. På forhånd ble områder med aktuelle lokaliteter fordelt på enkeltpersoner/grupper som skulle reise rundt for å sjekke. Målet var å sjekke så mange lokaliteter som mulig på disse to dagene, men kravet var at deltakerne måtte sitte minst $1/2$ - 1 time på hver lokalitet.

På tross av at 40 aktuelle lokaliteter ble undersøkt, fant vi ingen nye par. Heller ikke ble det registrert lokaliteter med enslige fugler. I Sverige ble det registrert en enslig fugl på en ny lokalitet. Først senere på sesongen ble det registrert vandrefalk på nye lokaliteter i vårt prosjektområde.

G J E N F U N N

En av de første dagene i august ble det funnet en død vandrefalk på et jorde 1,5 mil fra B-3. Den lå under en høyspenttrase med en tamdue i klørne. Det var en hunnfugl, fargemerket (lilla/blank ringkombinasjon) i Sverige i 1987. I Sverige fikk vi vite at det var en hackingfugl fra Dalsland. Vi fryktet for at det kunne være hunnfuglen på B-3, men det har aldri blitt registrert ringer på henne, på tross av mange forsøk på å avsløre eventuelle ringer.

I slutten av august ble det funnet en død vandrefalk ved en jernbanelinje i Mjøndalen, i kort avstand fra Drammen. Den kan ha fløyet på de strømførende ledningene, men nedskyting kan ikke utelukkes. Det jaktes intenst på ringduer i området fra 21. august (Per Stryken pers. medd.). Fuglen var langt på vei råtnet. Fuglen hadde svart ring med kode på venstre bein og blå ring på høyre. Med andre ord var den merket med årets ringkombinasjon fra Sverige, men satt ut på Ø-1. Denne fuglen ble flyvedyktig ved St. Hans-tider. Rettlinjet avstand fra hekkeplass til funnsted er 100 km i nordvestlig retning.

Tabell 3. Resultater fra 6 hekkeplasser for vandrefalk i prosjektområdet i 1989.

Lok	egg lagt	egg klekt	unger satt ut	fl.d. unger
Ø-1	3	2 ¹	4	4
T-1	4	0	1+3 ²	4
V-1	3	2	2	4
V-2	4+3 ³	3+3	4(-3) ⁴	4
B-3	4	4	0	3
B-4	3	3	0	3
SUM	21+3	14+3	14(-3)	22

- 1) Eggene ble samlet inn og sendt til Sverige. Ungene ble satt ut til hacking i Lysekil.
- 2) 1 unge ble satt ut 10 dager før ytterligere 3 unger ble satt ut.
- 3) Double-clutching. Andrekullet satt ut til hacking i Frillesås, Sverige.
- 4) 4 unger ble satt ut ved innsamling av eggkull nr. 2. 3 av ungene var fra det første kullet.

Figur 1. Reirhyll med 4 nylagte vandrefalkegg i Buskerud i 1989.

OPPSUMMERING OG DISKUSJON

Et økende antall hekkende vandrefalkpar er registrert i vårt prosjektområde i løpet av perioden 1981-89. Det første paret ble funnet i 1981, mens det i 1989 ble registrert 6 hekkende par. I perioden 1981-87 ble 43 vandrefalkunger flyvedyktige i vårt prosjektområde. I 1988 og -89 ble 37 unger flyvedyktige.

Reetableringen har funnet sted på flere gamle lokaliteter i løpet av 1980-åra, og de kystnære lokalitetene har trolig blitt besatt først. Ratcliffe (1980) nevner samme etableringsmønster i Storbritania på 1970-tallet. Noen få lokaliteter, fortrinnsvis ved kysten, har trolig også vært besatt nesten kontinuerlig i kriseårene på 1970-tallet.

Klipper i nærheten av vann er et gjennomgående trekk ved vandrefalkens valg av hekkeplass i undersøkelsesområdet. Av 13 hekkeplasser hvor det er registrert vandrefalk i perioden 1981-89, ligger 10 (77 %) av dem ved, eller nært til vann. Lindberg (1975) fant i en undersøkelse at 78 % av en rekke gamle lokaliteter i Sørvest-Sverige lå nært inn til vann.

Omlag halvparten (54 %) av lokalitetene ligger i nær tilknytning til skogsterreng, og 30 % ved jordbruksområder. 46 % av lokalitetene ligger vendt mot vest, 30 % mot øst og 24 % mot sør. Gjennomsnittlig høyde på klippene (fra topp til bunn) var 96 m (minste 40 m, høyeste 150 m). Lindberg (1975) fant at gjennomsnittshøyden var 50 m på gamle vandrefalklokaliteter i Sørvest-Sverige.

I undersøkelsesområdet er landskapet preget av daler med større eller mindre vassdrag. Mange av de gamle vandrefalklokalitetene finnes her. I høydedragene på begge sider over vassdragene, er det god tilgang på egnede hekkeplasser. Dalførene har mange egnede klipper samtidig som det er gunstig for fugl på trekk å følge dalretningen. Derfor kan en si at vandrefalken har hatt en tilnærmet lineær utbredelse i undersøkelsesområdet. I Vest-Tyskland fant Mebs (1969) den største tettheten langs dalfører med vassdrag.

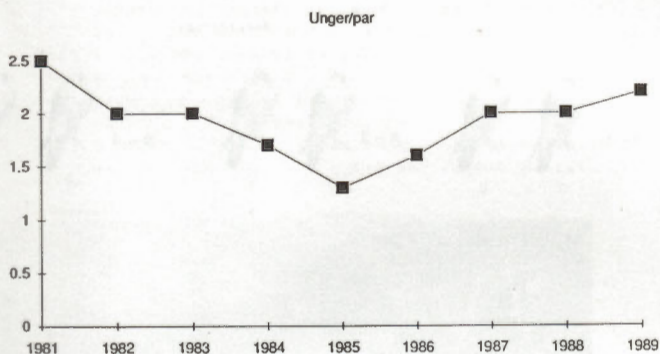
I løpet av årene 1983-87 ble det i samarbeid med Prosjekt Pilgrimsfalk i Sverige satt ut 14 unger. I 1988 og -89 ble det satt ut 23 unger (5 unger sendt til Sverige som egg). 55 unger har blitt produsert naturlig i vårt prosjektområde i perioden 1981-89. Dette gir et gjennomsnitt på 2,0 unger/vellykket hekking. Produksjonen var 1,9 unger/hekkforsøk og 1,7 unger/territorielt par. Ifølge Ratcliffe (1980) er dette en produksjon som indikerer at bestanden er stabil eller økende.

Vandrefalkene kommer tidlig tilbake til hekkeplassene om våren. De fleste fuglene er på hekkeplassen ved inngangen til april. Tidligste registrering ble gjort i 1989, da hannfuglen på V-2 ble sett 11. mars. Vinteren 1988/89 var spesielt mild i hele Europa. Tidlige registreringer av fuglene i 1989 kan ha sammenheng med en gunstig vinter. Det synes ikke å være noen forskjell i ankomsttid om våren mellom kjønnene.

Eggleggingen i undersøkelsesområdet inntreffer vanligvis i perioden 10.-26. april, med tidligst start på østsiden av Oslofjorden. Det er liten forskjell på eggleggingstidspunkt

mellom kyst- og innlandslokaliteter. Rugetiden (fra hunnen ligger fast til første egg klekker) varer normalt 29-30 dager. I ett tilfelle ruget fuglene i hele 58 dager. Ungenes reirtid er 39-42 dager. Noen hannfugler har vært flyvedyktige etter 37-38 dager. Tidspunkt for flyvedyktighet er normalt i perioden 3.- 15. juli, men flyvedyktige unger er registrert 23. juni og 27. juli.

I perioden 1981-89 er det registrert antall egg i 19 kull. 60,7 % av eggene klekte. Gjennomsnittlig kullstørrelse var 3,3 egg. Lindberg & Odsjø (1983) fant tilsvarende gjennomsnittlig kullstørrelse (3,29) i Sverige i perioden 1972-79. Med et gjennomsnitt på 3,3 egg/kull, og et gjennomsnitt på 2,0 unger/vellykket hekking i undersøkelsesområdet i perioden 1981-89, representerer dette et tap på mer enn en potensiell flyvedyktig unge per suksessfull hekking, eller nesten 40 % av eggene produserte ikke unger. Ratcliffe (1980) angir tilsvarende tap fra Storbritania, men der var andelen egg som ikke klekte 30 %.

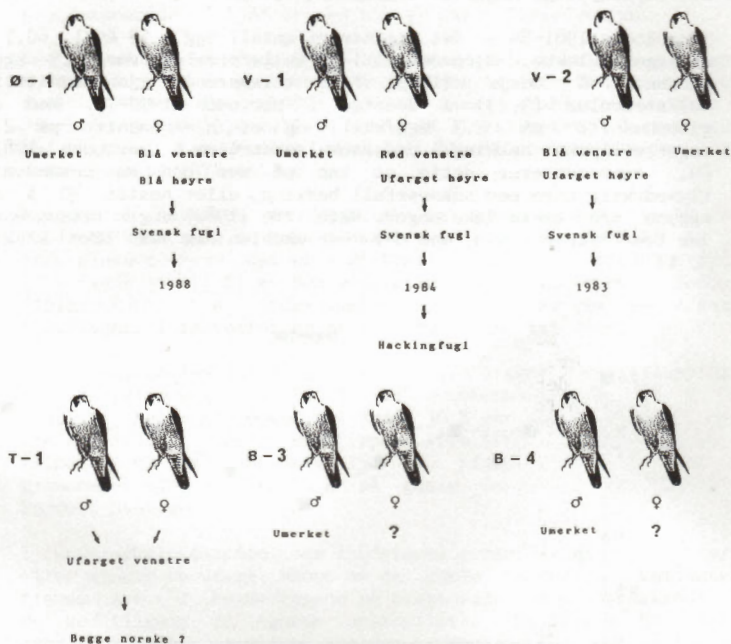
Figur 2. Variasjon i reproduksjonsraten hos vandrefalk i Sørøst-Norge i perioden 1981-89, kalkulert som antall flyvedyktige unger/hekkeforsøk.

Av 80 flyvedyktige vandrefalker i vårt prosjektområde i perioden 1981-89, ble 53 ringmerket. 37 av disse ble også fargemerket. Det er gjenfunnet 6 (11,3 %). 5 av disse kommer fra Ø-1, den sjette fra V-1. Funnene fordeler seg på to i Vest-Tyskland, to i Sverige, samt ett funn i Nederland og Norge.

I 1989 var det 5 ringmerkede vandrefalker på våre hekkeplasser (42 %). 3 av dem var fugler fra Sverige med fargeringer. En av disse var en hackingfugl fra 1984. I tillegg ble det funnet en død hackingfugl i Buskerud i august som var satt ut i Sverige i 1987. 2 registrerte hackingfugler i Sørøst-Norge i 1989 er oppsiktsvekkende.

Fargemerkede fugler fra Sverige er også registrert flere ganger før 1989. På lokalitet V-1 hekket en hannfugl med rød fargering (1984) i 1987. Den har trolig hekket her også i 1986. I 1988 dukket ikke denne hannen opp på V-1, men en ny hann med svart fargering (1986) ble sett her noen dager. Ytterligere en hann,

forøvrig umerket, kom inn her i slutten av april.
 En hunnflugl med blå fargering (1983) har trolig hekket på Ø-1 fra 1985-88. Denne fuglen forsvant fra lokaliteten etter få dager i 1989. En ny fargemerket fugl fra Sverige (1988) ble imidlertid registrert etter få dager.

Figur 3. Parsammensetning hos 6 vandrefalkpar som hekket i undersøkelsesområdet i 1989, og hva som er kjent om deres opprinnelse ut fra ring- og fargemerking.

Det er beklagelig å måtte konstatere at dødeligheten er stor blant våre skandinaviske vandrefalker. Altfor mange fugler dør for tidlig. Bare et fåtall fugler vender tilbake til samme hekkeplass flere år på rad. Mange vandrefalker blir også skutt, på tross av fredning i hele Europa. Dette problemet er stort i Frankrike (Meyburg 1987). Hyppige utskiftninger på lokalitetene indikerer at det finnes endel fugler i omløp, derav endel 1-åringer, som er klare til å ta plassen til de falkene som forsvinner. Vårt materiale viser at mange av disse fuglene kommer fra Sverige. Dette bekrefter viktigheten av avls- og utsetningsarbeidet.

Spesielt interessant er det at vi i 1989 med sikkerhet registrerte en 1-årig hunn som gjennomførte vellykket hekking. Flere tilfeller av 1-årige hunner som hekker er også registrert i Sørvest-Sverige i de senere år (Tommy Jarås pers.medd.). Ifølge Hagen (1952) er som regel vandrefalken kjønnsmoden som 2-åring, men den kan unntaksvis også hekke som 1-åring. Hagen sier videre at dette muligens bare gjelder hanner. Newton (1979) referer til

undersøkelser som viser at det er vanligere at hunnfuglene hekker som 1-åringer i vandrefalkpopulasjoner. Opptil flere tilfeller av hunner som hekket i ungfugldrakt er kjent fra Vest-Tyskland (G.von Blotzheim 1971).

Den 1-årige hunnfuglen som gjennomførte hekking på Ø-1 i 1989 la 3 egg. Det var sannsynligvis også en 1-årig hunnfugl som la 3 egg på B-3 i 1988, og trolig var det også en 1-årig hunn som mislyktes med hekkingen på B-1 i 1985. I de to førstnevnte tilfellene klekte 2 egg, i det sistnevnte har trolig rugingen blitt avbrutt på et tidlig tidspunkt. Førre egg hos hekkende 1-årige vandrefalkhunner er også kjent fra andre populasjoner, og andelen mislykte hekkinger synes å være høy hos så unge fugler (G.von Blotzheim 1971, Newton 1979).

Nærmeste avstand mellom to par i 1989 var ca 27 km. Tettheten i undersøkelsesområdet synes imidlertid å ha vært stor for 40 år siden. Helt fram til 1950-tallet vet vi at det hekket mange par i Vestfold, nedre Buskerud og nedre Telemark. Avstanden mellom parene var forholdsvis kort i områder tilknyttet kysten. Opplysninger om tidligere forekomst av vandrefalk er gitt av roviltjegere som gikk systematisk til verks i plyndring av reirlokalteter. Avstander på 5-8 km var ikke uvanlig (25-64 km²/par), og dette er tettheter som sannsynligvis kan regnes som representative for kystområdene i undersøkelsesområdet. I noen områder er det kjent at to par har hekket med 3 km avstand. Innenfor 2-3 mil fra kysten har avstanden mellom parene vært større, trolig 10-20 km (100- 400 km²/par).

Tettheten i en vandrefalkpopulasjon i Sørvest- og Øst-Sverige før bestandsnedgangen, som det er mest naturlig å sammenligne med, er av Lindberg et al. (1988) oppgitt til maksimalt 140 km²/par. I andre deler av Sverige er tettheten oppgitt til 300-600 km²/par. I Storbritania varierer tetthetene mye mellom og innen de forskjellige landsdelene, men det er generelt tettere populasjoner i kystområdene (Ratcliffe 1980).

Tettheten i en populasjon avhenger av flere forhold, blant annet tilgangen på byttedyr og ikke minst egnede hekkeplasser (Fyfe 1969, Newton 1979, Ratcliffe 1980). Selv i de østlige deler av undersøkelsesområdet, hvor det finnes færre tilgjengelige klipper som er egnet for vandrefalk, har trolig byttedyrstilgangen i tidligere tider vært så god at vandrefalkbestanden også her har hekket forholdsvis tett. Opplysninger i litteratur som angir gamle hekkelokaliteter (se bl.a. Hardeng 1981) viser også helt klart at mindre bratte klipper med beskjedne høyde også var besatt. Det er grunn til å anta at slike hekkeplasser først ble besatt når de mest attraktive hekkeplassene allerede var okkupert, og at det må ses i sammenheng med god byttedyrstilgang lokalt. Det er forøvrig ikke kjent om vandrefalken tidligere kan ha benyttet alternative hekkeplasser i undersøkelsesområdet, som f.eks. fiskeørnreir, ravnereir i trær eller høye bygninger (Linnmann 1961, G. von Blotzheim 1971, Newton 1979, Ratcliffe 1980 & 1984, Wexler 1989). Med den tilgangen på klipper som finnes i undersøkelsesområdet, skulle en heller ikke kunne forvente dette.

Når det gjelder miljøgifter, så ser det nå ut til at den verste krisen er over for vandrefalkene i undersøkelsesområdet. Men miljøgiftene henger fortsatt igjen. I årene 1986-89 ble det

samlet inn 9 uklekte egg til miljøgiftanalyser. Det foreligger resultater for 4 egg, 2 fra en kystlokalitet (1986 og 1988) og 2 fra en innlandslokalitet (1988). Innholdet av dieldrin og kvikksølv var generelt lavt. Alle hadde en forholdsvis moderat konsentrasjon av det klorerte hydrokarbonet DDE (0,22-4,56 ppm våtvekt, 3-83 ppm fettvekt), mens innholdet av det polyklorerte bifenylet PCB var noe høyere (8-19 ppm våtvekt, 145-317 ppm fettvekt). Eggene fra kystlokaliteten hadde høyere konsentrasjoner av PCB enn innlandslokaliteten, noe som trolig har sin årsak i forskjellig byttedyrsvalg. Når det gjelder DDE var forholdet omvendt. Ved kystlokaliteten består hovedandelen av byttedyrene av måkefugler. Det er påvist bl. a. i Storbritania at dette er en fuglegruppe som er mer belastet med polyklorerte bifenyler enn andre fuglegrupper (Ratcliffe 1969, 1980, Newton et al. 1989).

I perioden 1972-81 var innholdet av DDE i vandrefalkegg (n=116) fra Sverige og Finland varierende mellom 123-360 ppm fettvekt. Innholdet av PCB (på fettvektbasis) var i gjennomsnitt 515 ppm og 919 ppm for henholdsvis Nord- og Sør-Sverige. Reproduksjonen hos vandrefalker i Fennoskandia ble redusert på grunn av DDE, og muligens også PCB, på 1970-tallet (Lindberg 1985). De verdiene som har blitt målt i de eggene som er samlet inn i vårt prosjektområde ligger godt under disse verdiene, og det er derfor god grunn til optimisme.

I gjennomsnitt var skallfortynningen 12 % (n=4). Ett egg hadde en fortynningen på 22 % (skallindeks 1.46) i forhold til egg før 1947 (pre DDT). DDE-konsentrasjonen var imidlertid lav (3,75 ppm). Eggskallmålinger foretatt på vandrefalkegg fra Norge i perioden etter 1947 og fram til 1970-tallet, viste en gjennomsnittlig fortynning på hele 19-23 %, avhengig av målemetode (Nygård 1983). Hos den britiske vandrefalken er et gjennomsnittlig innhold på 13,6 ppm DDE våtvekt ensbetydende med en gjennomsnittlig eggskallfortynning på 21 % (Ratcliffe 1980). Faren for at eggskallet brister under ruging, ligger ved en skallfortynning på 15-20 %, som er identisk med det nivået som er funnet i populasjoner i tilbakegang (Newton 1979).

Figur 4. En av de mange klassiske vandrefalklokalitetene i undersøkelsesområdet. Her hekket det vandrefalk fram til først på 1960-tallet. Dikker den opp igjen?

L I T T E R A T U R

- Bergstrøm, R. 1984. Rapport fra registrering av falk i Telemark-skjærgården 1984. NOF, avd. Telemark.
- Bergstrøm, Rune. 1985. Rapport fra registreringer av hekkende falke i Telemark - 1985. Rapport nr. 3, NOF avd. Telemark.
- Cade, T. & Fyfe, R. 1970. The North American Peregrine Survey, 1970. Can. Field-Nat. 84: 231-245.
- Christensen, H. & Eldøy, S. 1988. Truede virveldyr i Norge. Rapport nr. 2-88, Direktoratet for naturforvaltning.
- Fyfe, R. 1969. The Peregrine Falcon in Northern Canada. I: J.J. Hickey (red.). Peregrine Falcon Populations: Their biology and decline. Univ. Wisconsin Press. Madison and London.
- Glutz von Blotzheim, Bauer, K. & Bezzel, E. 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Vol. 4. Frankfurt am Main: Akademische Verlagsgesellschaft.
- Hagen, Y. 1952. Rovfuglene og viltpleien. Gyldendal Norsk Forlag.
- Hardeng, Geir. 1981. Opplysninger i litteratur om jaktfalk og vandrefalk i Norge - supplert med data fra lokalkjente personer. Konfidensiell rapport for intern bruk i "Prosjekt Falk".
- Hardeng, Geir. 1988. Vandrefalken i Østfold: Tilbakegang, utryddelse og reetablering. Østfold-Natur nr. 27/88.
- Lindberg, P. 1975. Pilgrimsfalken i Sverige. Svenska Naturskyddsforeningen, Stockholm. 96 pp.
- Lindberg, P. 1977. Vad hender med pilgrimsfalken? Rapport från ett møte på Grimsø forskningsstation 1-2 april 1977. Viltnytt 7:9-13.
- Lindberg, P. 1981. Forsøk med "dubbla eggkullar" och eggbyte mellan skilda boplatser för pilgrimsfalk. Vår Fågelvärld 40(1981): 273-277.
- Lindberg, P. & Odsjø, T. 1983. Mercury levels in feathers of Peregrine Falcon compared with total mercury content in some of its prey species in Sweden. Environ. Pollut. B5: 297-318.
- Lindberg, P. 1985. Population status, pesticide impact and conservation efforts for the peregrine in Sweden, with some comparative data from Norway and Finland. Pp. 343-351. I: I. Newton and R.D. Chancellor (Red.). Conservatin Studies on Raptors, ICBP Tech. Pub. No. 5 London, Intern. Council for Bird Preservation.
- Lindberg, P. 1985b. Colour-ringing of Fennoscandian peregrines. Pp. 395-399. I: I. Newton and R.D. Chancellor (Red.).

- Lindberg, P., Schei, P.J. og Wikman, M. 1988. The Peregrine Falcon in Fennoscandia. I: Cade, T., Enderson, J.M., Thelander, C.G., og White, C.M. (red.). Peregrine Falcon Populations. Their Management and Recovery.
- Linnmann, N. 1961. Fågelmyren. LTs Forlag 1961. S.43.
- Mebs, T. 1969. Peregrine Falcon population trends in West Germany. I: J.J. Hickey (red.). Peregrine Falcon Populations: Their biology and decline. Univ. Wisconsin Press. Madison and London.
- Meyburg, U. 1987. Newsletter No. 6 fra World Working Group on Birds of Prey and Owls (WWGBP), July. Side:4.
- Newton, Ian. 1979. Population Ecology of Raptors. T & AD Poyser, Berkhamsted.
- Newton, I. 1986. The Sparrowhawk. T & AD Poyser, Calton.
- Newton, I., Bogan, J.A. & Haas, M.B. 1989. Organoclorines and mercury in eggs of British Peregrines. IBIS 131: 355-376.
- Nygård, T. 1983. Pesticides residues and shell thinning in eggs of Peregrines in Norway. Ornis Scandinavica 14:161-166.
- Ratcliffe, D. 1969. Population Trends of the Peregrine Falcon in Great Britain. I: Hickey, J.J. (red.). Peregrine Falcon Populations. Their Biology and Decline. Side: 231-269.
- Ratcliffe, D. 1980. The Peregrine Falcon. T & AD Poyser, Calton.
- Ratcliffe, D. 1984. Tree-nesting by Peregrines in Britain and Ireland. Bird Study 31:232-233.
- Schei, P.J. 1981. Prosjekt falk. Rapport 1980. Vår Fuglefauna 3:205-208.
- Schei, P. J. 1984. Siste nytt om vandrefalken i Norge. Vår Fuglefauna 4:224-226.
- Steen, Odd F. 1986. Rovfugler i Vestfold: Artsomtale og hekkelokalteter. Rapport nr. 2 til Fylkesmannen i Vestfold.
- Steen, Odd F. 1988. Prosjekt Vandrefalk 1988. Årsrapport for hekkesesongen 1988 til Verdens Naturfond/WWF-Norge.
- Wexler, M. 1989. A Case of Urban Renewel. National Wildlife, June

ABSTRACT

Steen, Odd Frydenlund. 1989. The Peregrine Falcon in South-east Norway during 1981-89.

The first pair of breeding peregrines was found in Telemark county in 1981. Since then the total number of breeding pairs has increased in the Oslo-fiord area. In 1989 six breeding pairs were found. One new pair has been found both in 1988 and 1989. The breeding success in the period 1981-89 has been 1.9 young/breeding attempt and 1.7 young/pair annually (young/territory). A certain number of the peregrine falcons now breeding in the Oslo-fiord area, has been released on different localities in the south-western part of Sweden, where the Projekt Pilgrimsfalk has their captive-breeding center in Gotenburg. They have used coloured bands on the falcons through several years now, and there is a tendency for these falcons to move North-west to breed in Norway. Out of 29 breeding attempts in the Oslo-fiord area during the period 1981-89, we know the number of eggs in 19 clutches. The average number of eggs was 3.3 eggs/clutch. 60.7 % of the eggs hatched in these 19 clutches.

Of 80 fledglings in the period 1981-89, 53 have been banded. There has been 6 recoveries (11.3 %). Analyses on unhatched eggs collected during the years 1986 and 1988, show marked decreases in the content of organochlorines (DDE, dieldrin) and mercury, while polychlorated biphenyls still remains high, especially in coastal regions. The situation has improved during the 1980's. But still some eggs are thin-shelled. One egg collected in 1988 had an eggshell-thinning of 22 % in relation to the level pre-DDT in 1947. Average eggshell-thinning was 12 %. DDT was banned in Norway in 1971.

The peregrines return from the wintering-areas during March. Egg-laying normally takes place during 10.- 25. april; earliest in the eastern part of the investigation-area. Nestlings fledge normally during the period 3.- 15. july.

In 1989 a female in first year plumage was rearing young. Two other females in first year plumage have probably reared young before 1989, one of them with success. The other one failed during incubation.

Average height of the breeding cliffs (n=13) in the investigation-area during 1981-89 is 96 m, and almost half of them face west.

Nearest neighbouring distance in 1989 was 27 km. Today the population is scarce, and earlier breeding densities (before 1950) is supposed to have been 25-64 km²/pair in coastal regions, and 100-400 km²/pair in inland areas (more than 20-30 km from the coast).

Forfatterens adresse: Odd Frydenlund Steen
Fylkesmannen i Telemark
Miljøvernvedlingen
Postboks 287,
3701 SKIEN

ØRNEREDE

kan stoppe nytt hyttefelt

HEKKER: Ørneredet i Litjåsen var for bare noen få år siden en godt bevart hemmelighet. I det siste har det imidlertid vært en stadig trafikk for å se på den hekkende rovuglarten.

Et ørnerede kan velte planene for et nytt hyttefelt i Litjåsen i Dalsbygda. Av spesielle vernehensyn for hekkende rov fugl i området, har fylkesmannen inn-

sigelser mot at det planlagte hyttefeltet er opprettholdt i forslaget til arealdel for kommuneplanen i Os.

AV
JON IVER GRUE

Fylkesmannen ber derfor kommunen om på nytt å vurdere om ikke foreslått utvidelse av det eksisterende hyttefeltet i Aslita med 21 nye hytter, kan dekke behovet for nye hytter i denne delen av kommunen.

Sårbart

Åspartiet er en tradisjonell og svært regelmessig brukt hekkelokaltet for en rovuglart som må karakteriseres som sjelden i regionen. Området er derfor svært sårbart for forstyrrelser. Litjåsen er den eneste kjente hekkplassen for denne arten vest for Glomma i kommunen. Området er også generelt vilttrikt og utgjør botanisk interessante arealer, skriver fylkesmannen.

Stort omfang

Fylkesmannen bemerker ellers at omfanget av fritidsbebyggelse er stort, selv om antall nye planlagte

hyttefelt er noe redusert. Kommuneplanens arealdel omfatter 19 nye felter med tilsammen 361 planlagte nye hytter. Med unntak av det planlagte hyttefeltet i Litjåsen, vil fylkesmannen etter en samlet vurdering likevel ikke motsette seg planforslaget i sin nåværende form.

37 merknader

Næringsstaten har mottatt merknader til planforslaget fra 37 interessenter. Disse er tilgjengelig for gjennomsyn hos næringsstaten. Forslaget til kommuneplanens arealdel har vakt motstand fra ulike rettighetshavere i Kjørudalen og Vanggrøfdalen. Mye av dialogen har gått på fritidsbebyggelse, og resultatet er et kompromiss mellom de ulike interessenter.

Saken skal opp til behandling i formannskapet den 15. februar. I sin innstilling ovenfor kommunestyret, vil formannskapet anbefale at kommuneplanens arealdel med tilhørende planbestemmelser godkjennes.

Innsigelse til vurdering

Fylkesmannen vil i løpet av neste uke vurdere om innsigelsen mot den planlagte hyttefeltet i Litjåsen skal trekkes tilbake. Det opplyser naturvernkonsulent Ragnar Ødegaard i miljøvernavdelingen i fylket.

— Vi har fått en tilbakemelding på vår uttalelse fra Os kommune med presisering av hyttefeltets avgrensing og antall planlagte hytter. Det vil danne grunnlag for konklusjonen vi kommer frem til, sier Ødegaard.

Han presiserer at det her dreier seg om en fåtallig rovuglart som krever en topp næringskjede og et stort territorium for å overleve. I Hedmark hekker arten stort sett bare i høyereliggende skogom-

råder i nord-fylket.

Ødegaard har ellers bare roet å gå til Os kommune for forslaget til kommuneplanens arealdel. — Vi er holdt løpende informert under hele planprosessen, med muligheter til å komme med innsigelser. Innsigelseskompetansen har vi altså brukt bare en gang. Ellers er planforslaget meget godt og gjennomarbeidet, sier Ødegaard.

Ulvens næringsøk og mennesket

«Ulvens næringsøk og mennesket» heiter eit lite hefte som Direktoratet for naturforvaltning utgav i 1987. Men stoppa distribusjonen etter voldsom kritikk fra ulvevenner. Heftet er ein oversettelse av russeren Micael Pavlovs bok Ulven. Pavlov er doktor i biologi og har 40 års erfaring som jaktbiolog.

Oversetteren Elias Pålson seier at kunnskapen om vår egen ulveværs begrensene nemlig av at så mye om den er skrevet på russisk. Det er kanskje bare tre-fire prosent av denne rasen som finnes utenfor Sovjet.

Bladet «Våre rovdyr» nr. i 1988 skreiv at heftet er «et av de mest groteske eksempler på rovdyrhets», og at det er «en grov krenkelse blant annet av forskningsetiske normer». Pavlovs svar på de norske ulvevenners angrep står å lese i «Jakt og Fiske» juni 1988 og følgende nummer. I avsnittet ulvens farlighet for menneske, sier Pavlov:

«Det er ikke myter at ulven angriper mennesker. Publikum må få full informasjon i dette spørsmål for objektivt å kunne vurdere faren og i rett tid gjøre alle nødvendige foranstaltninger for å avverge den.»

Det var ulv med fysisk skade, halvtamme dyr som hadde rømt og rabies-smitta dyr som drepte mennesker i Sovjet. Ulv med naturlig skyheit var ikke rekna som farleg.

Til slutt et par spørsmål til Direktoratet:

Var det ikke litt ubetenksomt å sleppe laus att ulven, den tida på året at sauen vart slept på beite og barn leikar i skog og mark. Det kunne vel finnast ein plass i landet der ulven kunne plasserast forsvarleg og blitt tatt vare på, og der forsøkt på finna årsaken til den unormale oppførselen. Kunne ikke Direktoratet heller tilby ulveskyttaren samarbeid om rovdyrforskning i staden for anmeldelse og erstatningskrav?

Kanskje han ved å avlive eit så stort rovdyr med unormal oppførsel har gjort ulvestamma vår den største tenesta nokon i Norge hittil har gjort.

Andris Kongslien

«Valdres» 20. jan. 1990

- Friske ulver angriper ikke mennesker

— Bortsett fra under helt ekstreme forhold, som under siste krig, har man ingen dokumenterte rapporter om ulver som har angrepet, langt mindre drept mennesker.

Tvert om vil utryddelse av ulven føre til at andre, og langt farligere, rovdyr vil få innpass, sier den kjente russiske ulveforsker Dmitrij Bibikov til Aftenposten.

PETER BECK

Bibikov og tre russiske kolleger har vært på Norgesbesøk og bl.a. gitt forelesninger ved zoologisk avdeling, Biologisk institutt på Blindern.

— Dersom man forst har utryddet ett ledd i naturen,

Aftenposten

Morgenutgave.

Onsdag 20. september 1989

er det som oftest svært vanskelig å bygge det opp igjen, sier Bibikov, og minner om at Skandinavia ulvestamme på ca. ti dyr, samt et par streifdyr, i høyeste grad står på terskelen til å forsvinne fra norsk fauna.

I sitt foredrag bekreftet professor Bibikov at Direktoratet for naturforvaltning (DN) gjorde klokt i å stanse den meget omtalte Rovviltprosjekt nr. 30 av 1987, hvor det bl.a. fra en meget tvilsom russisk kilde fremgikk at ulv i Sovjet-Unionen hadde angrepet og drept 35 mennesker.

— Vi har riktignok fra tid til annen hatt rapporter om at ulver angrep og drepte mennesker, men hittil har vi aldri kunnet verifisere opplysningene om at friske, opplysningsmidte dyr har angrepet mennesker. En av mine landsmenn, Kaverznev, en anerkjent ulveekspert, skreiv i 1933 at dersom man skulle feste lit til ulveangrepsrapportene fra avsidesliggende politiposter og landdistrikter, kunne det se ut som om ulvens hovedmøy var politifolk, sier Bibikov.

Det kom ellers frem under samtalen at med perestrojka var også rabies kommet til Sovjet. Det vil si at opplysningene om rabiesangrepene dyr nå fritt kunne offentliggjøres av forskerne. De siste årene har det kommet stadig hyppigere — og alarmerende — meldinger fra den sydøstlige del av Finland om rabiesangrep på vilt og til og med storfe. Både finske og norske eksperter mener det er utbredelsen av århundren fra de sovjetiske trakter som har fort smitten med seg, men russerne avviser dette og mener sykdommen skyldes tamhunder.

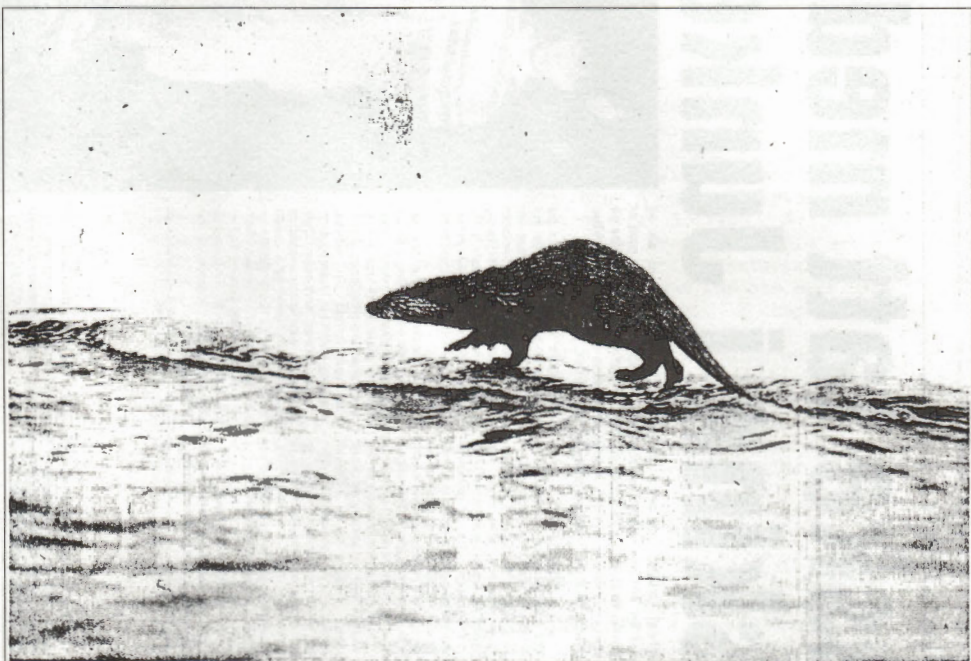

Blinkskudd fra Tynset

I to dager fulgte naturfotograf Bjørn Brendbakken (bildet) en oter som hadde forvillet seg til Tynset. Oteren er totalfredet, og nærmest utryddet i sør-Norge. Vi kan i dag vise ett av de oppsiktsvekkende blinkskuddene Brendbakken fikk tatt. Få timer etter at han tok bildene ble dyret skutt. En jeger trodde det var en villmink som satt ved elvekanten. Nå etterforsker politiet saken.

SIDE 20

Foto: ODD NYTRØEN

Dette er en av de få gangene en oter er fotografert i midt-Norge de siste årene. Naturfotograf Bjørn Brendbakken på Tynset er mannen bak oter-bildene. Et par timer etter at det siste bildet var tatt, ble oteren skutt.

Siste møte med oteren

Oter i innlands-Norge – det rimer liksom ikke. Naturfotograf Bjørn Brendbakken fra Tynset sperret opp øynene da han fikk øye på oteren like foran seg. Kjøpt fant han fram kameraet og festet dyret til filmrullen. Bare noen timer etter at de siste bildene var tatt, ble ote-

skutt. Dyret var i ferd med å innta et måltid ved kanten av Glomma, da jegeren angrep. Siden oteren er totalfredet, blir det sannsynligvis reist sak mot skytteren.

Mannen som skjøt, trodde det en villmink som satt ved elvekanten. Han skjøt først, og spurte rpå. Nå etterforsker politiet saken. Skytteren risikerer bot og fengsel.

At det var en hann-oter som ble drept, gjør saken enda verre. Oteren har vært totalfredet i åtte år, og er nærmest for utryddet å regne både i Sør-Norge og resten

av Europa. Bare en stamme i vår nordlige landsdel og en stamme i utland er igjen, opplyses det i Direktoratet for Naturforvalt.

UTRYDDET

— I Hedmark er den så godt som utryddet, sier vilforvalter Hans Hågenrud. — I løpet av 1989 hadde vi bare to observasjo-

ner av oter i Hedmark som vi regner for sikre.

En av årsakene til at oteren er blitt en truet dyreart, er sannsynligvis den flotte pelsen. Men tilbakegangen i Norge de senere årene kan også skyldes miljømessige årsaker. I Hedmark ble den faktisk fredet allerede i 1972 – ti år for resten av landet.

BLINKSKUDD

For naturfotograf Bjørn Brendbakken var oterbildet et skikkelig blinkskudd. Det var i to kalde og klare dager i januar at Brendbakken fulgte det sjeldne dyret på nært hold. At bildene er tatt i midt-Norge, gjør dem die oppsiktsvekkende.

Oteren jumpet foran bilen

min da jeg kom kjørende den gamle Røros-vegen gjennom Tynset-bygda, forteller han. Dagen etter vendte han tilbake, traff oteren igjen, og fortsatte fotograferingen.

Svenske tatt med seks ulveskinn i Junkerdal

Ved en rutinekontroll i Junkerdal tirsdag kveld, beslagla tollerne seks ulveskinn hos en svensk bilfører. Skinnene ble forsøkt innført til Norge. Hvem som skulle ha dem er foreløpig ikke klarlagt. Ulv er totalfredet i Norge,

og det er straffbart både med jakt på ulv og kjøp og omsetning av skinn. Svensken som er i 50-årene er tidligere tatt av svenske tollere på vei fra Norge med skinn fra fredet vilt. Han blir nå anmeldt til politiet.

ODD SELJES.ETER

Kontrollsjef Einar Anthonen hos Tollvesenet i Bodo opplyser til Nordlands Framtid at det var i snøkovet ved 23-tiden tirsdag kveld at svensken passerte tollstasjonen i Junkerdal i sin personbil.

Været var såpass dårlig at det var på nippet til at mellomriksveien ble stengt. Tollerne i Junkerdal hadde bistand av kolleger fra Bodo i denne kontrollen, som få kjøretøyer passerte på grunn av været.

Svensken var alene, og ved sjekk av bilen hans fant man de pent beredte ulveskinnene sammenbundet i bagasjerommet. De var ikke snittet opp i buken, og det er noe uklart om de var ment brukt til utsopping eller pelsverk. Svensken forsøkte ikke å ta andre ting ulovlig inn i Norge.

TATT FØR

Etter det NF forstår er mannen fra Midt-Sverige. Han fortsatte sin ferd inn i Norge uten skinnene. Hvor han dro, eller hvem som skulle ha ulveskinnene, vet tollerne foreløpig ikke. Man er informert om at han tidligere er tatt av svenske tollere i sitt hjemland, på vei fra Norge med et jervskinn, en frossen jerv, et bjørneskinn, et bjørnehode og diverse andre skinn i sin bil.

Kontrollsjef Anthonen gjør det klart at man ser alvorlig på denne typen smugling og at svensken kommer til å bli anmeldt til politiet. Ulv er totalfredet i Norge, og det er også en dyreart som trues av utryddelse. Derfor er både jakt, omsetning av skinn og kjøp av ulveskinn belagt med straff.

UVISST OPPHAV

Hvor de beslaglagte ulveskinnene stammer fra, vet tollerne foreløpig

ikke. Heller ikke Direktoratet for Naturforvaltning kan før de har studert skinnene, antyde noe om hvor de kan stamme fra. Svensken har i så måte ikke gitt en forklaring som man har funnet å feste lit til. Skinnene blir nå sendt Tolldirektoratet i Oslo for videre oppbevaring.

I 1976 ble det inngått en internasjonal avtale om å beskytte truede dyr og fuglearter verden over. Norge er blant de 98 land som er med i denne konvensjonen. I enkelte land foregår det utstrakt smugling av sjeldne fugler og dyr, som betales med store beløp. Også i Norge har man hatt eksempler på at det er gjort forsøk på å smugle ut dyr, fugler og egg av sjeldne arter. En utstoppet ulv betales i Norge med ca. 11 000 kroner. Tollvesenet har fått anslått verdien av de seks beslaglagte skinnene til ialt 30 000 kroner.

- Dette er en form for kriminalitet som vi ser svært alvorlig på, sier kontrollsjef Einar Anthonen (f.h.) om de seks ulveskinnene som tollbetjent Tore Hagen viser fram, og som en svenske forsøkte å smugle inn i Norge over Junkerdal.

Foto: ODD SELJES.ETER

Dersom så galt skulle skje igjen, at en oter blir skutt, eller et individ blir funnet død, er Norsk Institutt for Naturforskning, Tungasletta 2, 7004 Trondheim - tlf. 07-91 30 20, interessert i å få besked, slik at miljøgiftanalyser kan bli foretatt. Særlig viktig er det å få undersøkt dyr fra den svært tyne forekomsten i innlandet.

(SE ARTIKKEL S. 27)

Skytes Troms-bjørn ulovlig?

Arild D. Moe

MÅLSELV: Blir det skutt Troms-bjørn ulovlig? Bjørnemeldingene de siste årene er i hvert fall påtakelig færre enn først på 80-tallet. Viltforvalter Øystein Overrein ber nå fjell-tjenesten undersøke hi-områdene nøyer. Og oppsynet skal følge bedre med. Tallene tyder på minkende bjørne-stamme i indre Troms. Siste lovlige bjørnefelling i Troms skjedde i Kirkesdalen i 1984.

Etter de store «bjørne-årene» i 1984 og -85 — med 65 til 80 bjørnemeldinger årlig i Troms — har aktiviteten avtatt dramatisk. I fjor

kom det bare inn ni rapporter som tyder på bjørn, enten spor, sauekadaver eller direkte observasjoner. — Bjørnen har vært atskillig mer anonym de siste årene, sier Øystein Overrein som er rovdjrens øverste myndighet i fylket.

I 1984 ble det anslått at indre Troms hadde et sted mellom 23 og 27 bjørner, i hovedsak i Målselv og Bardu, men også i nabokommunene Salangen, Sørreisa og Balsfjord. I tillegg regnet man med at Nordreisa og Kvænangen hadde åtte - ni bjørner fra den såkalte Kautokcino/Kvænangestammen. Dette var tall basert på en total gjennomgang av viltbestanden i årene 1978 - 83.

Viltforvalteren vil ikke trekke entydige konklusjoner om utviklingen av bjørnebestanden i Troms. Men ettersom antall saue-

felling har gått sterkt tilbake, bebuder han sterk tilbakeholdenhet med å gi fellingstillatelse. Ettersom fjoråret var et svært godt vekst- og bærår, kan det forklare den snille adferden.

— Hva med ulovlig felling av bjørn i de store fjellområdene?

— Vi har jo funnet av bjørneinnvoller i Altevann-traktene for tre - fire år siden. Den bjørnen forsvant tydelig over til Sverige. Vi har ikke indikasjoner på mer ulovlig felling. Men vi vil forsterke oppsynet med hvilken aktivitet som foregår i fjellet slik at ulovlig felling kan hindres, sier Overrein. Man bør rykter om ulovlig felling, men ingenting er bekræftet.

Siste lovlige bjørnefelling i Troms skjedde i Kirkesdalen i Målselv i 1984. For det hadde

Skjelv-hamsen og jaktlaget i Bardu i april 1980. Siden da er det felt én bjørn lovlig, og trolig én ulovlig. Nå er bjørnemeldingene blitt sjeldne.

(Arkivfoto)

man den i Skjelvdalen i Bardu i april 1980.

Siste gang det ble gitt fellings-tillatelse for bjørn i Troms, var i 1987. Den ble gitt i Målselv, men så sent på høsten at man ikke klarte å felle bjørnen.

Det meste av rovdjrmeldinger viltforvaltninga nå får inn, går på gaupe og jerv. Her har det vært en markant økning etter oppfordringa som gikk ut for påske. Ulv har man bare rykter om spor etter i grensetraktene Bardu/Sverige.

klebemerker

Det rektangulære merket måler 30 x 6,5 cm (svarthvitt), det trekantede har sidekant 16 cm og er trykt i rødt, blått og svart. NB: Begge er laget for feste på innsida av bilvindu, etc.

Ved forskuddsbetaling kr 20,- pr.stk.
+ porto/emballasje kr 5,- (uansett antall)

TIDSSKRIFTET kan du også bestille flere eksemplarer av, pris ved forskuddsbetaling:

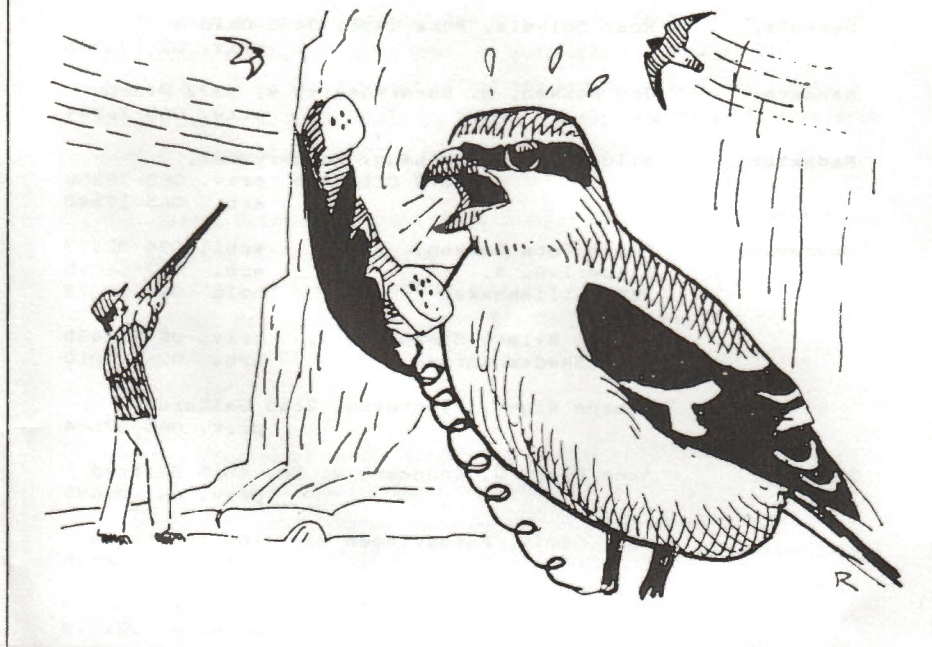
1 - 2 hefter kr 20,- pr. stk fritt tilsendt
Minst 3 hefter 15,- " -

Nye medlemmer får eldre årganger (så langt lageret rekker) for kr 50,- pr. stk. Hver årgang består av fire hefter.

Postgiro 4 42 94 94 Bankgiro 1800.20.97644

NB ! FORSKUDDSBETALING

Fuglevakta 090-29500

FUGLEVAKTA - NOFS TIPSTELEFON

Norsk Ornitologisk Forening anskaffet i mars 1989 en mobiltelefon for å kunne holde kontinuerlig vakt og formidle tips om plyndring av reir og ulovlig avlaving og omsetning av fugler. Den som betjener fuglenes "krisetelefon" har en liste over lokale fuglekjennere over hele landet. Disse skal så kunne rykke ut og kontrollere mistenkelige forhold.

Det vil også bli holdt et nært samarbeid med politi- og toll-etaten. Derfor vil også tips om fredede og sårbare pattedyr kunne formidles via vakttelefonen. Det kan være mistenkelige biler med mer eller mindre skjulte skinn av rovdyr, tvilsom eller ulovlig jakt, og preparater som frambyes for salg.

En ulempe med en slik innsats for å knipe lovbrøyttere kan være at mange blir mistenkelige til folk med kikkert, særlig utenlandske turister, som er ute i lovlig ærend. Det har allerede hendt at NOF-medlemmer som har vært ute for å kontrollere reirinnhold eller ringmerke unger, er blitt rapportert inn til Fuglevakta. Men det er jo bedre med noen unødige utrykninger enn at de virkelige lovbrøytterne får drive på uten at noen reagerer. NOF vil intensivere informasjonsvirksomheten med tanke på kommende hekkesesong.

Red.

STYRET

Leder	Paul Granberg, 2620 Follebu, priv. 062-20006
Sekretar	Roar Solheim, Boks 3495, 0406 Oslo 4 priv. 02-183585
Kasserer	Jon Bekken, H. Hårdrådes v. 4, 2322 Ridabu priv. 065-26984
Redaktør	Hilde Aaseth, Solhaug, Holakryssset, 2312 Ottestad priv. 065-78356 arb. 065-27540
Styremedl.	Bjørn Tore Bakken, mobil 094-92423 Sliperivn. 4, arb. 062-66065 2600 Lillehammer helg 064-50073
	Morten Bilet, Slengåsen 7, priv. 06-879439 2020 Skedsmokorset arb. 02-160010
	Bjarne Enger, Flinterud, 2145 Galterud priv. 066-67664
Vararepr.	Arne Flor, G. Knudsens v. 36, 4815 Saltred priv. 041-31695
	Geir Sjøli, Furusvingen 33, 2164 Skogbygda priv. 06-908535
	Yngve Kvebak, Maridalsvn. 225 C, 0467 Oslo 4 priv. 02-221179
	Hans-Jørgen Wallin Weihe, Thorstadvlei 6, 2600 Lillehammer priv. 062-58394

Lokalkontakter

(i tillegg til styret)

Nord/Midt-Troms

Hans Prestbakmo
Trollbakken 6
9220 Moen
j/p 089-31324

Sør-Troms

Ole Halvorsen
Straumen
9410 Berkenes
p 082-92492

N-Trøndelag

Svein Georg Hove
c/o R. Kveistad
Høydingvn. 55
7700 Steinkjer
p 077-62559
j -66279

Østtadalen

Fær Bådshaug
Boks 155
2680 Lom
p 062-11418

Land/Valdres

Geir Høitomt
Byggingvn. 6
2900 Fagernes
p 063-60120

Øvre Romerike

Geir Sjøli
Furusvingen 33
2164 Skogbygda
p 06-908535

Nedre Romerike

Nils Ivar Vestby
Jærnebanevn. 12
1920 Sørumsand

Buskerud

Eiv Myrvold
Håmberg landpost
3600 Kongsberg
p 03-762482

Aust-Agder

Arne Flor
Gunnar Knudsens v 36
4815 Saltrød
p 041-31695

Finmark

Hans Dransfeld
9930 Neiden
p 085-96307

Nord-Heigeland

Tom Eirik Ness
Almenningen 14
8614 Ytteren
p 087-68821
j -51047

Trollheimen

Morten Ree
7332 Løkken
p 074-96391

Røros

Tom Johansen
Skjevdalen
7460 Røros
p 074-13835

Nord-Østerdal

Hans J. Engan
2500 Tynset
p 064-80440

Elverum

Burny Iversen
Nordborgvn. 7
2400 Elverum
p 064-13851
-11800

Kongsvinger

Ole-Johnny Myhrvold
Soleiebakken 62
2200 Kongsvinger
p 066-14036

Eidsvoll/Hurdal/Nannestad

Hallgeir B. Skjelstad
2090 Hurdal
p 06-989041

Maridalen

Viggo Tve
Kasa, Maridalen
0890 Oslo 8
p 02-691747
j -426570

Vestfold

Jørn Thollefsen
Hagtvedt
3270 Nanset
j 034-99500

Sør-Trøndelag

Jon Østeng Hov
7480 Ålen
p 074-15477

Møre og Romsdal

Gunnar Godø
N. Windsv. 6
6009 Ålesund
p 071-37117

Sogn og Fjordane

Anne Rudsengen
Postboks 72
5881 Kaupanger

Hordaland

Rune Olav Vetås
Marikollen 6
5088 Mjelkeråen
j 05-239089
p -185282

Rogaland

Svein Efteland
Boks 190
4060 Kleppe
j 02-421107
p -483347

Vest-Agder

Eivind Mauland
4653 Hægeland
j 042-22265

RETURADRESSE:

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 17
2420 Trysil

